

Framtidig behov for landbruksakademikere

Margaret Eide Hillestad

Rapport 6 - 2009

Landbrukets
Utredningskontor

Framtidig behov for landbruksakademikere

Margaret Eide Hillestad

ISSN 0803 - 0324
Rapport 6 - 2009

Landbrukets **Utredningskontor**

Schweigaardsgt. 34C
Pb 9347 Grønland
N-0135 OSLO
Tlf: 22 05 47 00
Fax: 22 17 23 11
E-post: lu@landsam.com
<http://www.utredningskontoret.no>

Forord

Landbruksnæringen trenger forskere, rådgivere, og andre med nødvendig landbruksfaglig kompetanse for å sikre fremtidas matproduksjon og arealforvaltning. Norges Bondelag og Norsk Landbrukssamvirke er bekymret for dagens lave studenttall innenfor tradisjonelle landbruksfag.

Institusjoner, organisasjoner og bedrifter som arbeider i forhold til landbruket og gårdbrukerne må ha folk med den nødvendige kompetansen og primærprodusentene selv trenger kompetanse for å kunne sikre fremtidas matproduksjon. Dersom landbruket skal kunne møte disse utfordringene kreves det kunnskap. Det kreves at utdanningsinstitusjonene utdanner folk med kompetanse på matproduksjon.

Norges Bondelag og Norsk Landbrukssamvirke har derfor gitt Landbrukets Utredningskontor i oppdrag å kartlegge kompetansebehovet i organisasjoner, bedrifter og institusjoner knyttet til landbruket.

Ansvar for resultatene i denne rapporten når det gjelder faglig innhold, vurderinger og konklusjoner er i sin helhet Landbrukets Utredningskontor sine. Rapporten er utarbeidet av prosjektleder Margaret Eide Hillestad.

Landbrukets Utredningskontor takker for interessant oppdrag.

Oslo, oktober 2009

Hanne Irene Eldby

Innhold

1	INNLEDNING.....	1
2	METODE.....	7
3	BEHOVET FRAMOVER.....	9
4	REKRUTTERINGSTILTAK	17
5	SAMMENDRAG.....	21

LITTERATUR

---

1 Innledning

Norsk landbruk står overfor mange utfordringer framover for å møte klimaendringene, kunne produsere mat til en voksende befolkning i Norge og produsere fornybar energi. For å møte disse utfordringene er det, i tillegg til bønder med god yrkesfaglig kompetanse, behov for personer med høyere landbruksfaglig utdanning.

Statistisk sentralbyrå (SSB) sin utdanningsstatistikk viser at det er flere som tar høyere utdanning nå enn tidligere og de tar lengre utdanninger. I 1970 var det 212 000 som tok universitet og høyskoleutdanning mens det i 2008 var 976 000 som gjorde det samme. Det er også langt flere i arbeidsstyrken som har høyere utdanning i Norge i dag enn tidligere.

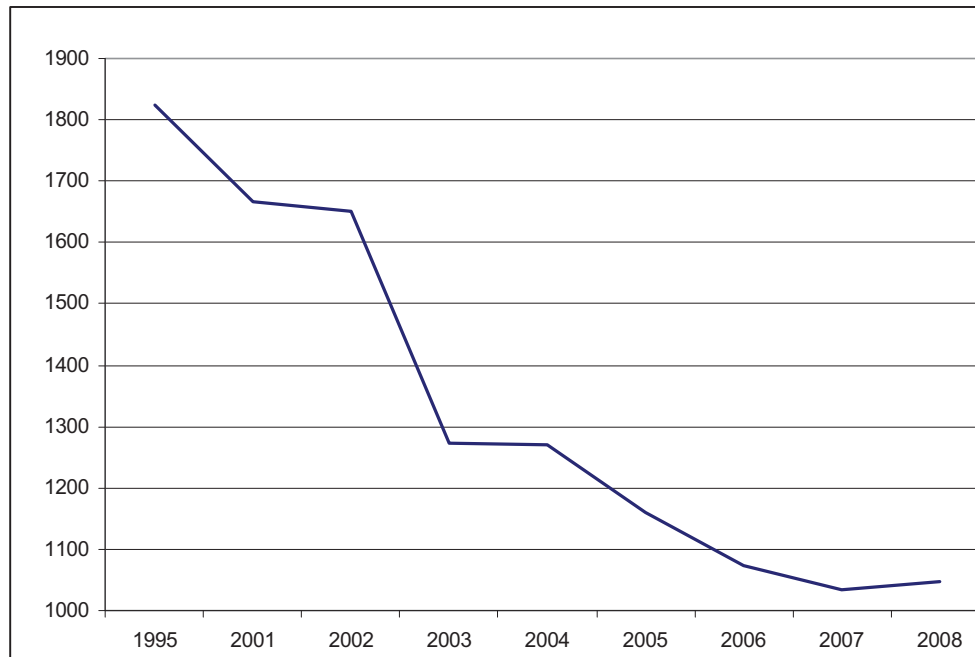
Tabell 1.1 viser at det vil bli en økning i antall personer som tar utdanning fra universitet og høyskoler frem mot 2020. Antall studenter med utdanning fra universitet og høyskoler vil øke med om lag 40 prosent fra 2004 til 2020.

I følge SSB er det økonomisk administrative fag og helse, sosial og idrettsfag som har hatt størst vekst i antall studenter de siste ti årene. Det er humanistiske fag, pedagogiske fag og primærnæringsfag som har opplevd nedgang i antall studenter i samme periode. Dette får betydning for tilbudet av arbeidskraft med høyere utdanning innen disse fagfeltene.

Tabell 1.1 *Fremskriving av arbeidsstyrken etter utdanningsnivå. I 1000 personer. SSB Rapport 2008/29*

	2004	2010	2015	2020	2025
Obligatorisk utdanning	281	252	218	195	180
Mellomutdanning	1 328	1 407	1 393	1 401	1 396
Universitet- og høyskoleutdanning, lavere nivå	587	685	737	800	853
Universitet- og høyskoleutdanning, høyere nivå	170	206	227	251	273
Uoppgitt	16	25	32	37	42
I alt	2 382	2 575	2 607	2 684	2 744

Tall fra SSB viser at det har vært en sterk nedgang i antall studenter med primærnæringsfag fra 1995 til 2008. Primærnæringsfag er fiske og havbruk, jordbruk og skogbruk og andre jordbruksrelaterte utdanninger, i henhold til NUS 2000 som er norsk standard for utdanningsgruppering.

Figur 1.1 Antall studenter innen primærnæringsfag inkludert fiske og havbruk fra 1995 til 2008. I antall personer. Kilde: SSB.

Totalt antall studenter innen primærnæringsfag var 1048 i 2008, og av disse var det 770 norske studenter i inn og utland som tok høyere utdanning innen jordbruksrelaterte fag, det vil si primærnæringsfag uten fiske, oppdrettsfag og veterinærmedisin. Disse 770 studentene fordeler seg med 172 på jordbruksfag, 205 på skogbruksfag og 393 på andre primærnæringsfag som gartneri, økonomi og ressursforvaltning, osv.

Tabell 1.2 Studenter i Norge og norske studenter i utlandet etter kjønn og faggruppe (Primærnæringsfag eksklusive fiske og havbruk). 1. oktober 2008. Antall personer. Kilde: SSB

	Begge kjønn	Menn	Kvinner
	N	N	N
Primærnæringsfag	770	343	427
Jordbruk	172	74	98
Skogbruk	205	144	61
Primærnæringsfag, andre	393	125	268

I 2008 ble det uteksaminert 193 kandidater med høyere landbruksfaglig utdanning i Norge. Det er 114 kandidater med bachelorgrad (59 prosent), 66 kandidater med mastergrad og 13 kandidater med doktorgrad. I tillegg ble det utdannet 15 doktorander fra Norges veterinærhøgskole. Disse 193 kandidatene fordeler seg på forskjellige fagretninger. Det var for eksempel få som tok mastergrad i utmarksforvaltning mens det var 22 stykker som tok mastergrad i husdyrfag i 2008.

Tabell 1.3 Antall uteksaminerte kandidater med landbruksfaglig utdanning fra universitet og høyskoler i Norge i 2008 med bachelor- eller mastergrad, fordelt på fagvalg. Antall personer. Kilde: SSB.

	Bachelor	Master	PhD
Utmarksforvaltning	23		
Skogbruksfag,	23	3	
Husdyrfag,	51	22	
Landbruksteknikk	6		
Økologisk landbruk	1		
Plantevitenskap	10	10	
Primærnæringsfag		14	
Arktisk naturbruk og landbruk		3	
Agroøkologi, toårig		7	
Feed manufacturing technology		7	
Dr.scient.-utdanning, landbruksvitenskap			13
Sum	114	66	13

Tabell 1.3 viser hvilke fag kandidatene hadde da de ble uteksaminert i 2008. Det er flest kandidater fra husdyrfag, utmarksforvaltning og skogbruksfag.

Tabell 1.4 Antall uteksaminerte kandidater med landbruksfaglig utdanning fordelt på universitet og høyskoler. Antall personer. Kilde: SSB.

	Bachelor	Master	PhD
Høgskolen i Nord-Trøndelag	26		
Høgskolen i Hedmark	37		
Universitetet for miljø- og biovitenskap	51	49	13
Universitetet i Tromsø	0	17	
Totalt	114	66	13

En oversikt over valg av tema for masteroppgaver ved UMB i 2008, viser at husdyrfag ikke lenger nødvendigvis er knyttet til produksjonsdyr. Denne oversikten viste at av ca 40 oppgaver som var knyttet til husdyrvitenskap var ni oppgaver relatert til hund og hest.

Tabell 1.4 viser at de fleste med høyere landbruksfaglig utdanning kommer fra Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), og at studenter fra de regionale høyskolene kun tar bachelorgrad i primærnæringsfag. Det er 63 av bachelorkandidatene, eller 55 prosent som kommer fra de regionale høyskolene i 2008.

I 2009 var det i følge nettsiden for samordna opptak til høyere utdanning i Norge 340 personer som fikk studieplass innenfor landbruksfaglige utdanningsretninger. Det er en økning fra 2007 men en nedgang fra 2006. Antall kvalifiserte søkere i perioden har gått ned fra 1030 søkere i 2006 til 924 søkere i 2009. Det er likevel flere kvalifiserte søkere enn det er studieplasser.

Opptak av kandidater for 2009 er hentet fra www.samordnaopptak.no. Denne nettsiden har en liste over studieplasser, kvalifiserte søkere og antall som er tilbudt plass fordelt på institusjon og fagfelt. Nettsiden gir ingen oversikt over hvor mange av de som velger primærnæringsfag, som velger produksjonsrettede fag eller hvor mange som faktisk har startet på studiet. Nettsiden kan heller ikke skille ut de studenter som velger fiske- og oppdrettsfag.

Tabell 1.5 Antall plasser, søkere og søkere som fikk plass i 2006, 2007, 2008 og 2009 i landbruksfaglig utdanningsinstitusjoner. Kilde: Samordna opptak 2009

LANDBRUKSFAG	Årstall	Plasser	Kvalifiserte søkere	Søkere med tilbud om plass
Landbruk, husdyrfag, fiskeri, akvakultur, skogbruk, jordbruk	2006	482	1030	356
	2007	380	910	331
	2008	375	926	321
	2009	340	924	340

Fordi UMB er den utdanningsinstitusjonen hvor det utdannes flest innen primærnæringsfag har vi valgt å vise hvilke fag denne institusjonen prioriterer. Tallene viser at økonomi og administrasjon hadde størst økning i antall plasser med 73 plasser i forhold til planlagte plasser. Fornybar energi økte med 38 plasser i forhold til opprinnelig planlagte studieplasser. Studiet kalt matindustrielle prosesser, hadde størst nedgang på 12 plasser fra 15 planlagte til 3 tilbudte studieplasser. Tallene er etter suppleringsopptaket sommeren 2009.

Tabell 1.6 Opptak til studier ved UMB høsten 2009. Antall personer. Kilde: www.samordnaopptak.no

UMB, 2009 opptak inkl suppleringsopptaket. Studiumhandbokenavn	Planlagte studie- plasser	Søkeres førstevalg	Kvalifiserte søkere	Tilbudt plass	Endring
Økonomi og administrasjon	75	139	635	148	73
Fornybar energi	20	81	423	58	38
Utviklingsstudier	25	51	307	59	34
By- og regionplanlegging	15	40	241	41	26
Grunnstudium	35	147	360	58	23
Husdyrvitenskap	30	53	134	49	19
Industriell økonomi	15	50	248	33	18
Landskapsingeniør	20	51	301	36	16
Biologi	20	40	246	36	16
Samfunnsøkonomi	20	26	244	35	15
Landskapsarkitektur	40	148	494	54	14
Byggeteknikk og arkitektur	25	71	334	38	13
Maskin-, prosess- og produktutvikling	15	25	117	26	11
Energi- og miljøfysikk	15	19	157	26	11
Geomatikk: kart, satellitter og 3D-modellering	15	18	83	25	10
Økologi og naturforvaltning	30	38	157	39	9
Frie realfag	15	24	110	22	7
Bioteknologi	35	45	256	42	7
Miljøfysikk og fornybar energi	20	41	269	25	5
Geomatikk: kart, satellitter og 3D-mod.	5	10	40	10	5
Matvitenskap	25	25	127	29	4
Eiendomsfag	25	23	115	28	3
Vann- og miljøteknikk	10	15	102	12	2
Kjemi og bioteknologi	20	20	121	19	-1
Plantevitenskap	15	15	66	14	-1
Skogfag	15	15	34	13	-2
Lektorutdanning i naturvitenskapelige fag	15	13	80	13	-2
Miljø og naturressurser	15	15	178	12	-3
Kjemi	15	12	74	11	-4
Akvakultur	15	7	39	6	-9
Matindustrielle prosesser	15	4	6	3	-12
UMB totalt	675	1281	6098	1020	345

Antall studenter som er tilbudt plass ved UMB er 1 020 personer. Det var 1 281 studenter som hadde fag på UMB som førstevalg. Det betyr at det er færre plasser enn det er studenter med UMB som førstevalg. Antall studenter som får tilbud om plass ved UMB er høyere enn det totale antallet studenter med tilbud om plass ved landbruksfag. I følge tabell 1.5 var det 340 studenter som fikk tilbud om plass ved høyere landbruksfaglig utdanning i 2009. Det skyldes at UMB tilbyr et større fagspekter enn det som er definert som landbruksfag i SSBs offisielle statistikk.

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har undersøkt arbeidsmarkedet for akademikere. I de siste ti årene har tilbudet av arbeidskraft med høyere akademisk utdanning økt. Samtidig har

etterspørselen økt mer enn tilbudet. ISF konkluderer i sin rapport med at etterspørselen etter akademisk arbeidskraft vil øke mer enn tilbudet. Det som da kan skje er at en type arbeidskraft kan erstattes med en annen type, og relative lønnsforhold kan endre seg. Ungdom velger utdanning ut fra om det er andre akademikere i bransjen, hvilke jobbmuligheter det er og hvilke lønnsforhold som gjelder. I tillegg kan myndighetene regulere utdanningskapasiteten i forhold til eventuelle ubalanser i arbeidsmarkedet.

2 Metode

For å finne etterspørselen etter arbeidskraft med høyere landbruksfaglig utdanning har vi sendt ut spørreskjema per e-post til 505 bedrifter, organisasjoner og institusjoner i offentlig og privat sektor. Dette er alle videregående skoler med naturbruk, alle kommuner og fylkeskommuner, alle fylkesmennene, noen av domstolene, noen interesseorganisasjoner, noen universiteter og høyskoler, forskningsinstitusjoner og noen bedrifter. Listen er ikke uttømmende fordi det ikke finnes noen fullstendig oversikt over i hvilke bedrifter, organisasjoner og institusjoner personer med høyere landbruksfaglig utdanning jobber. Likevel vil vi anta at de fleste som er aktuelle i denne sammenheng er forespurt om å delta i undersøkelsen. Listen over de som er forespurt ligger ved.

Vi har fått inn 258 besvarelser. Dette gir en svarprosent på 51. Geografisk fordeler svarene seg jevnt over hele landet. Tabell 2.7 viser god oppslutning blant de ulike organisasjoner, institusjoner og bedrifter som er forespurt. Det er 197 av 409 kommuner som har svart og 14 av 17 fylkesmenn. Det er fem av sju bedrifter og fem av åtte forvaltningsinstitusjoner som Mattilsynet, Landbruks- og matdepartementet og Statens landbruksforvaltning som har svart. Det er mange kommuner som har svart, og mange av dem har få ansatte. Det er også noen store organisasjoner med mange ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning som har svart. Ut fra dette vil jeg si at materialet er representativt for bedrifter, organisasjoner og institusjoner som sysselsetter personer med høyere landbruksfaglig utdanning.

Tabell 2.7 *Antall respondenter fordelt på organisasjon/institusjon/bedrift*

Organisasjon	Respondenter	Forespurt	Svarprosent
Bedrifter	5	7	71
Forvaltning	5	8	63
Fylkesmenn	14	18	78
Kommuner	197	408	48
Norsk Landbruksrådgivning, Norske Landbrukstenester	2	2	100
Organisasjoner	7	12	58
Universitet/Høyskole/Forskning	6	13	46
Videregående skoler	22	37	59
Totalt antall	258	505	51

Spørreskjema (følger vedlagt) omfatter blant annet sysselsettingen i dag og de neste 10 år, for personer med høyere landbruksfaglig utdanning i offentlig og privat sektor.

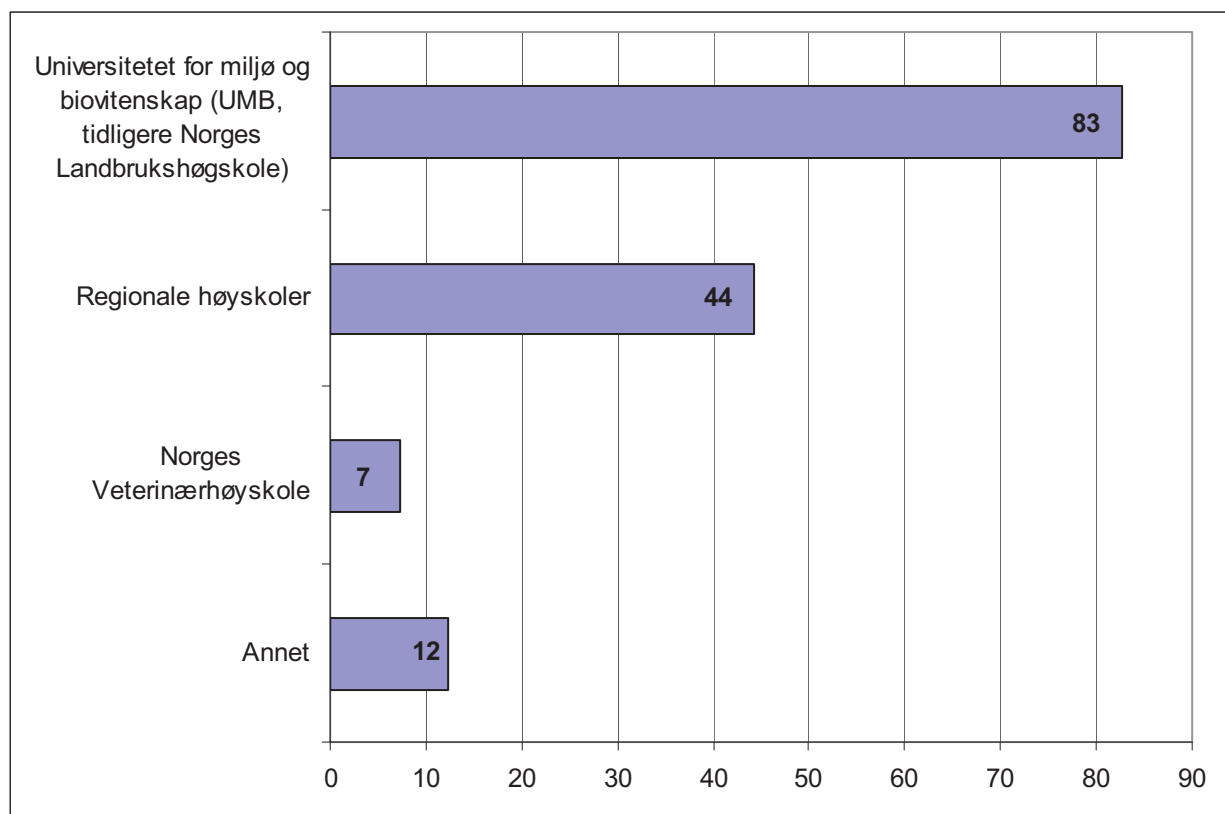

3 Behovet framover

De 505 institusjonene som er forespurt har svart at de til sammen har 3 040 ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning. Det betyr at et usikkert estimat basert på svarene fra spørreundersøkelsen viser at det var sysselsatt ca 5 400 personer med høyere landbruksfaglig utdanning i Norge per 1. januar 2009. Da er det tatt hensyn til at det kun er ett mattilsyn i Norge, den institusjonen som man kan anta sysselsetter flest med høyere landbruksfaglig utdanning. Datamaterialet må tolkes med forsiktighet. Det som er helt sikkert er at det er sysselsatt over 5000 personer med høyere landbruksfaglig utdanning i år.

Utdanningsinstitusjoner

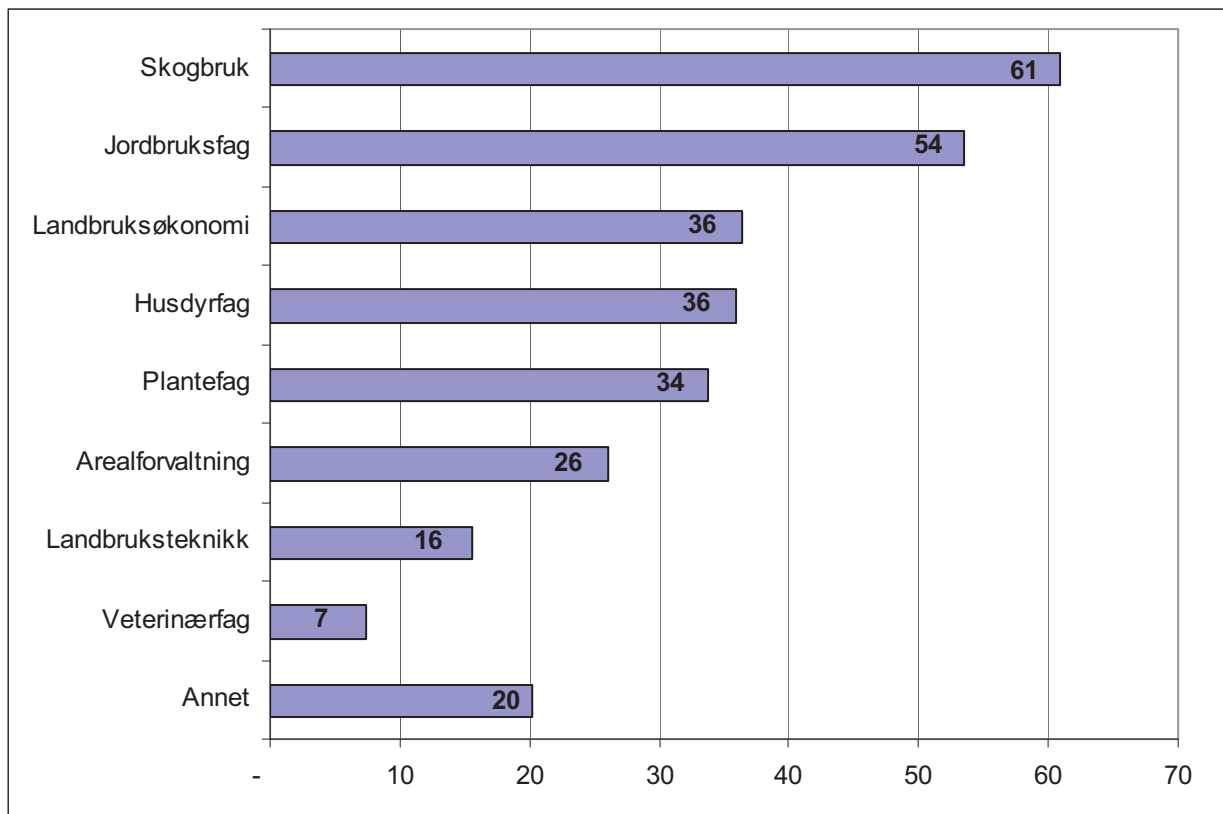
På spørsmålet om hvilke utdanningsinstitusjoner disse kommer fra oppgir 83 prosent av representanter for institusjonene at en eller flere av de tilsatte har bakgrunn fra Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), mens 44 prosent svarer at en eller flere har bakgrunn fra de regionale høyskolene. Det er 12 prosent som svarer at en eller flere ansatte har utdanning fra andre steder. Mange av respondentene som har krysset av for gruppen ”annet” svarer at de har ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning fra utlandet.

Figur 3.2 Hvilke utdanningsinstitusjoner kommer de ansatte fra. Annet kan blant annet være utdanning i utlandet. I prosent. N=245

Fagområder

På spørsmål om hvilke fagområder dine ansatte er utdannet innen, svarer 61 prosent av representantene for arbeidsgiverne at de har en eller flere ansatte med bakgrunn fra skogbruksfag. Det er både organisasjoner, bedrifter og institusjoner som svarer at de har ansatte med bakgrunn fra skogfag. Det er 54 prosent av respondentene som svarer at de har en eller flere ansatte med utdanning innen jordbruksfag. Svarene viser også at respondentene mener det er en god spredning på fagbakgrunn for de ansatte i de spurte institusjoner/organisasjoner/bedrifter.

Figur 3.3 Hvilke fagområder er dine ansatte utdannet innenfor? I prosent. N=246.

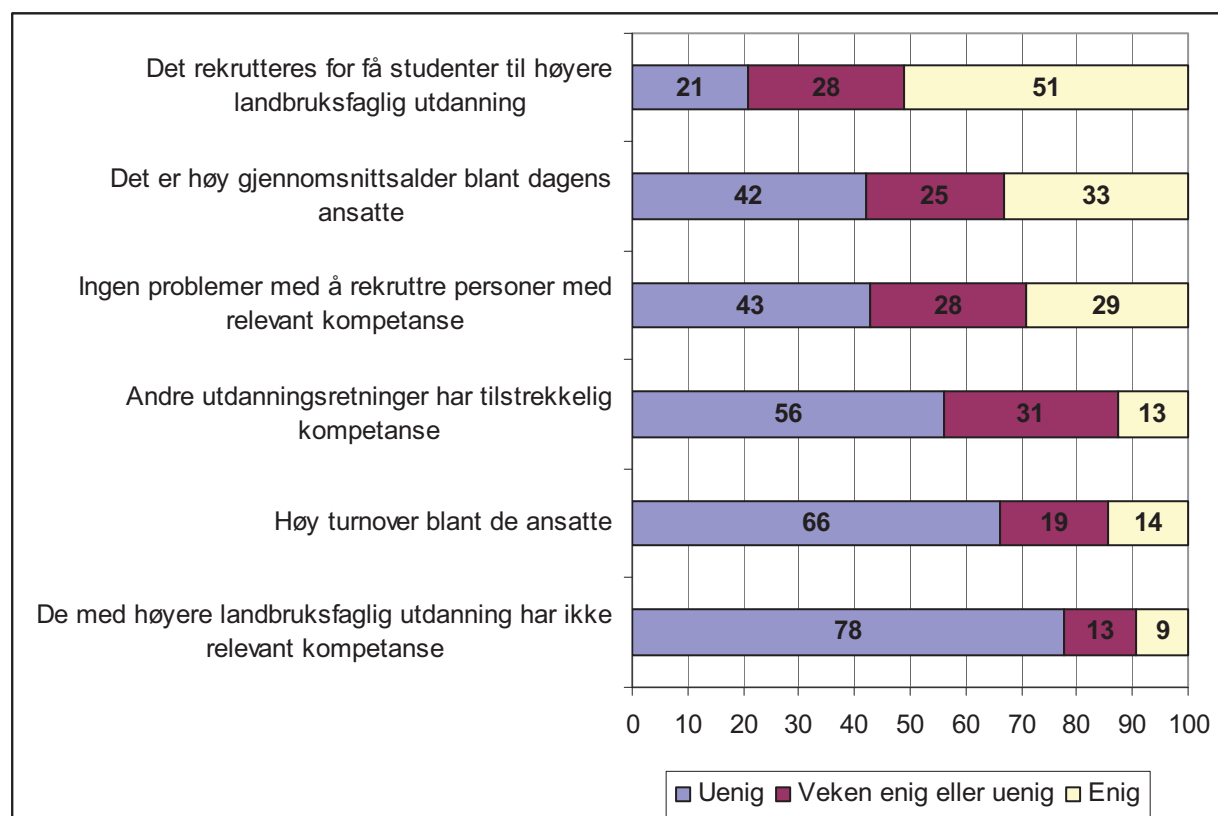
Utfordringer

I figur 3.4 er det gitt en oversikt over hva representanter for de ulike organisasjoner mener er den største utfordringen i deres virksomhet framover for å ha nok ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning.

På dette spørsmålet svarer 51 prosent av respondentene at de er enige i at det rekrutteres for få studenter til høyere landbruksfaglig utdanning. Det er 28 prosent som svarer at de er verken enig eller uenig i denne påstanden. Det er 33 prosent som svarer at det er høy gjennomsnittsalder blant dagens ansatte, mens det er 26 prosent som svarer at de er verken enig eller uenig i dette. Samtidig svarer 29 prosent at de er enige i at de i dag ikke har

problemer med å rekruttere personer med relevant kompetanse, mens 43 prosent svarer at de er uenige i dette.

Svarene tyder på at respondentene mener det er for få som rekrutteres til utdanningen i dag samtidig som det er høy gjennomsnittsalder blant dagens ansatte. Det kan bety at det kan bli problemer med å rekruttere nok personer med høyere landbruksfaglig utdanning i fremtiden.

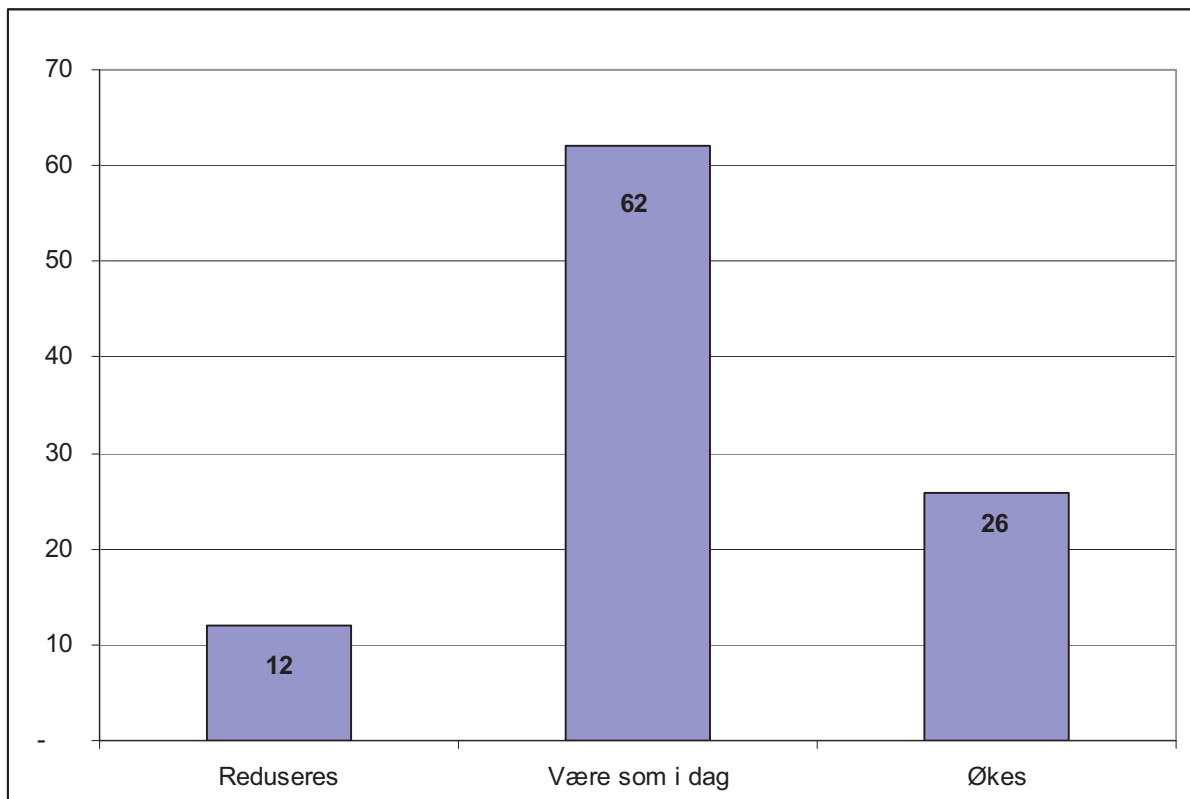
Figur 3.4 Hva mener du er den største utfordringen i din virksomhet framover for å ha nok ansatte med høyere relevant landbruksfaglig utdanning. I prosent N = 251

Behovet de neste 10 år

I figur 3.5 er det en oversikt over hvordan institusjonene, organisasjonene og bedriftene ser på behovet for personer med høyere landbruksfaglig utdanning de neste ti årene. Det er 25 prosent av institusjonene som svarer at de antar at behovet for personer med høyere landbruksfaglig utdanning vil øke. Det er representanter for både bedrifter, kommuner, fylkesmenn, universitet, høyskoler, forskning og videregående skoler som svarer at behovet for ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning vil øke. Det er 60 prosent som sier de antar at behovet er som i dag, og 12 prosent sier de forventer at behovet vil reduseres.

Det er først og fremst representanter for bedrifter og kommunene som svarer at de tror behovet vil avta de neste ti årene. Mange respondenter svarer at de sliter med stadige

omorganiseringer og har derfor problemer med å forutsi behovet for personer med høyere landbruksfaglig utdanning framover.

Figur 3.5 *Hvordan vurderer du behovet for ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning i din organisasjon/bedrift i de neste 10 år? I prosent. N=254.*

Enkelte av institusjonene oppgir at det vil bli økt behov for grønn kompetanse i fremtiden, spesielt i generell kommunalforvaltning, men at i dag er landbruksforvaltningen i kommunesektoren på et minimumsnivå. Enkelte av fylkesmennene mener at behovet for personer med høyere landbruksfaglig kompetanse vil avta framover, men at behovet vil øke på regionalt nivå som følge av at fylkeslandbruksstyret er vedtatt nedlagt og oppgavene overført fylkeskommunen.

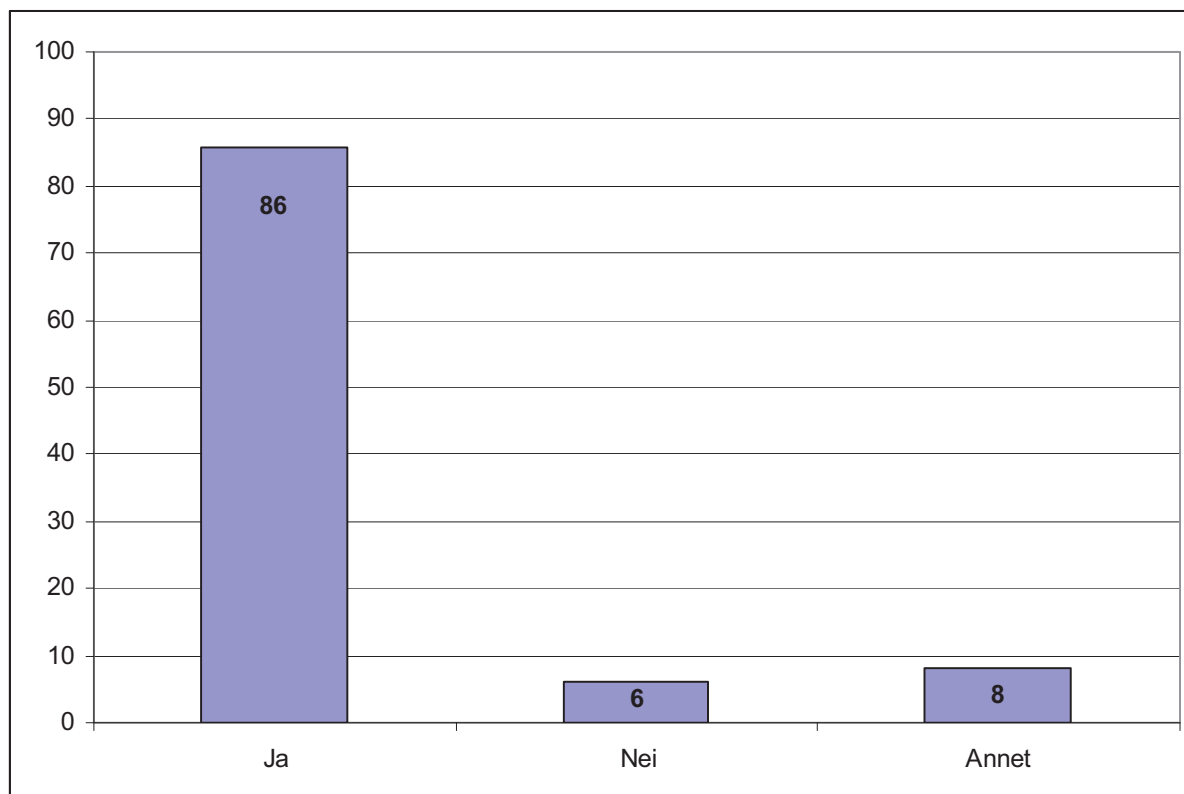
En respondent mener at behovet for å styrke landbruksrelatert næringsutvikling skyldes et økt fokus på miljø/biologisk mangfold og økt matproduksjon. I dag er landbruksforvaltningen i kommunesektoren på et minimumsnivå, og vil derfor måtte øke framover.

Videregående med grønn naturbruk utdanning eller med landbruksutdanning, svarer at de sliter med å rekruttere ansatte med kombinasjonen høyere landbruksfaglig utdanning og landbrukserfaring. Noen av institusjonene mener det er utfordrende å få kandidater med rett kompetanse kombinert med kunnskap om teknologiske løsninger. Enkelte mener det er behov for kompetanse innen avl, statistikk, miljø, energiteknikk,

matteknologi/matvitenskap/prosessteknologi, hest, landbruksforvaltning, jus og arealplanlegging.

Utdanningens treffsikkerhet

På spørsmålet om institusjonen, organisasjonen, bedriften mener at den høyere landbruksfaglige utdanningen de ansatte har treffer virksomhetens praktiske behov, svarer 86 prosent at de mener de ansattes kvalifikasjoner treffer godt. Det er seks prosent som svarer at de ansattes kompetanse passer dårlig.

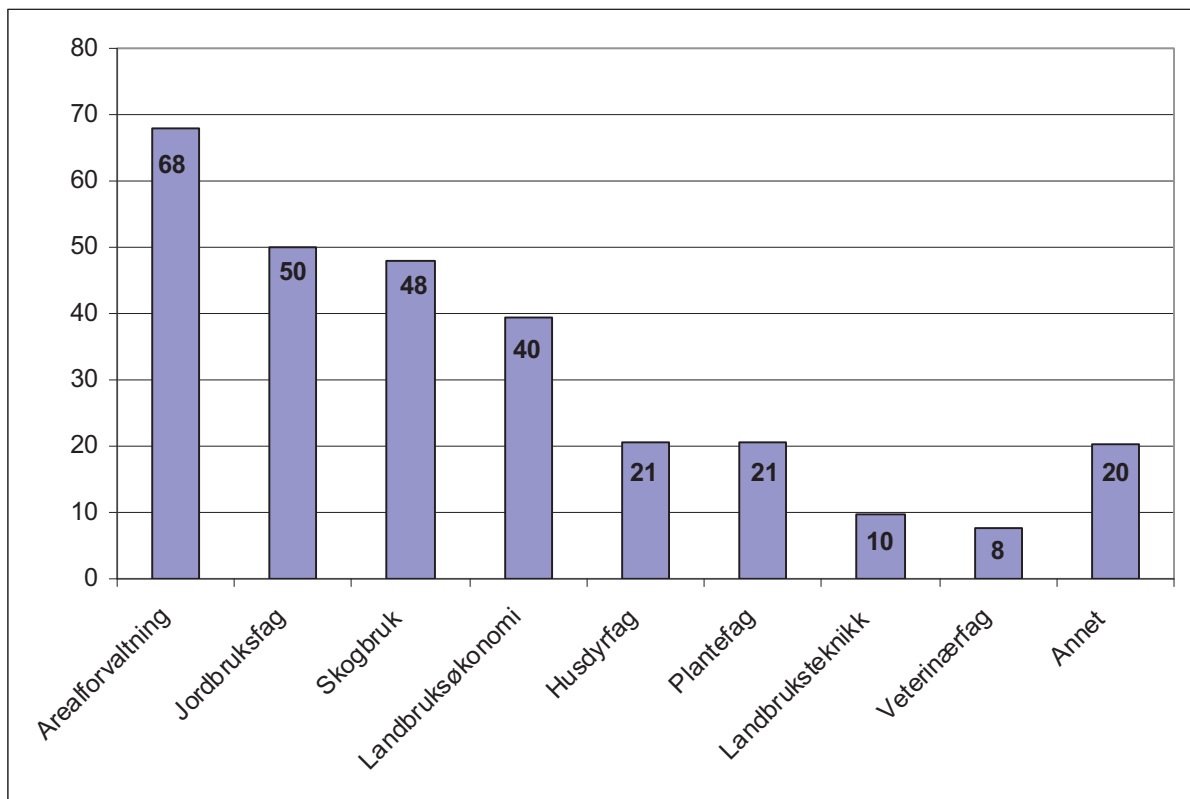
Figur 3.6 Mener du at den høyere landbruksfaglige utdanningen dine ansatte har, treffer din virksomhet/organisasjons praktiske behov? I prosent. N=252.

Fagkompetanse framover

På spørsmålet om hvilke fag institusjonen, organisasjonen, bedriften har behov for svarer 68 prosent av respondentene at deres institusjon har behov for personer med kompetanse innen arealforvaltning. I utgangspunktet kan man anta at det er kommunene som har svart at de har behov for ansatte med bakgrunn fra arealforvaltning, men undersøkelsen viser at det er representanter for ulike typer institusjoner, organisasjoner og bedrifter som svarer de har økt behov for ansatte med høyere utdanning innen arealforvaltning.

Halvparten av respondentene, akkurat 50 prosent, oppgir at de har behov for ansatte med jordbruksfag og 48 prosent svarer at de har behov for personer med skogbruksfag. De neste ti

år. Det er flere svar mulig slik at samme institusjon kan ha behov for kompetanse fra flere av fagfeltene.

Figur 3.7 Hvilke av disse fagene tror du at din bedrift/organisasjon har behov for å rekruttere personer fra de neste ti årene? I prosent. N=248

Når man sammenligner svarene på spørsmålet om hvilke fagområder de ansatte kommer fra (tabell 3.3) og spørsmålet om hvilke fagområder respondenten tror at egen bedrift, organisasjon eller institusjon har behov for framover (tabell 3.7), viser det seg at 68 prosent svarer at de har bruk for personer med kompetanse innen arealforvaltning mens det er 26 prosent av respondentene som svarer at de har ansatte med denne kompetansen i dag. Det kan bety at det vil bli økt behov for personer med kompetanse innen arealforvaltning framover. Det samme gjelder for landbruksøkonomi. Respondentenes svar tyder på at det vil bli økt etterspørsel etter ansatte med denne fagbakgrunnen framover.

Når man sammenligner svarene på spørsmålet om hvilke av disse fagene tror du at din bedrift/organisasjon har behov for å rekruttere personer fra de neste ti årene, med antall studieplasser på UMB i 2009 viser det seg at det er 119 arbeidsgivere som svarer de trenger minst en ansatt med høyere utdanning innen skogbruk, mens det på UMB er 13 studieplasser i 2009. Det er 52 arbeidsgivere som svarer de vil ha behov for å rekruttere personer med høyere utdanning innen husdyrfag og innen plantefag, mens det i dag er 49 plasser innen husdyrfag og 14 plasser innen plantevitenskap ved UMB. Nå utdannes det

personer med høyere landbruksfaglig utdanning fra noen av de regionale høyskolene, men det er UMB som utdanner flest og som gir mastergrad og doktorgrad innen høyere landbruksfag.

Ønsket kompetanse

På spørsmålet om institusjonen/organisasjonen/bedriften har kommentarer til ønsket kompetanse hos de nyutdannede, har 23 prosent (60 stykker) av respondentene kommet med kommentarer. Av disse 60 har 12 respondenter ytret ønske om større bredde i kompetansen både praktisk og teoretisk. Disse respondentene legger vekt på at de ønsker seg personer med høyere landbruksfaglig utdanning kombinert med praktisk erfaring eller med videregående naturbruk i bunn av utdanningen. Det er ett par respondenter som ønsker seg mer innovasjon og entreprenørskap inn i utdanningen.

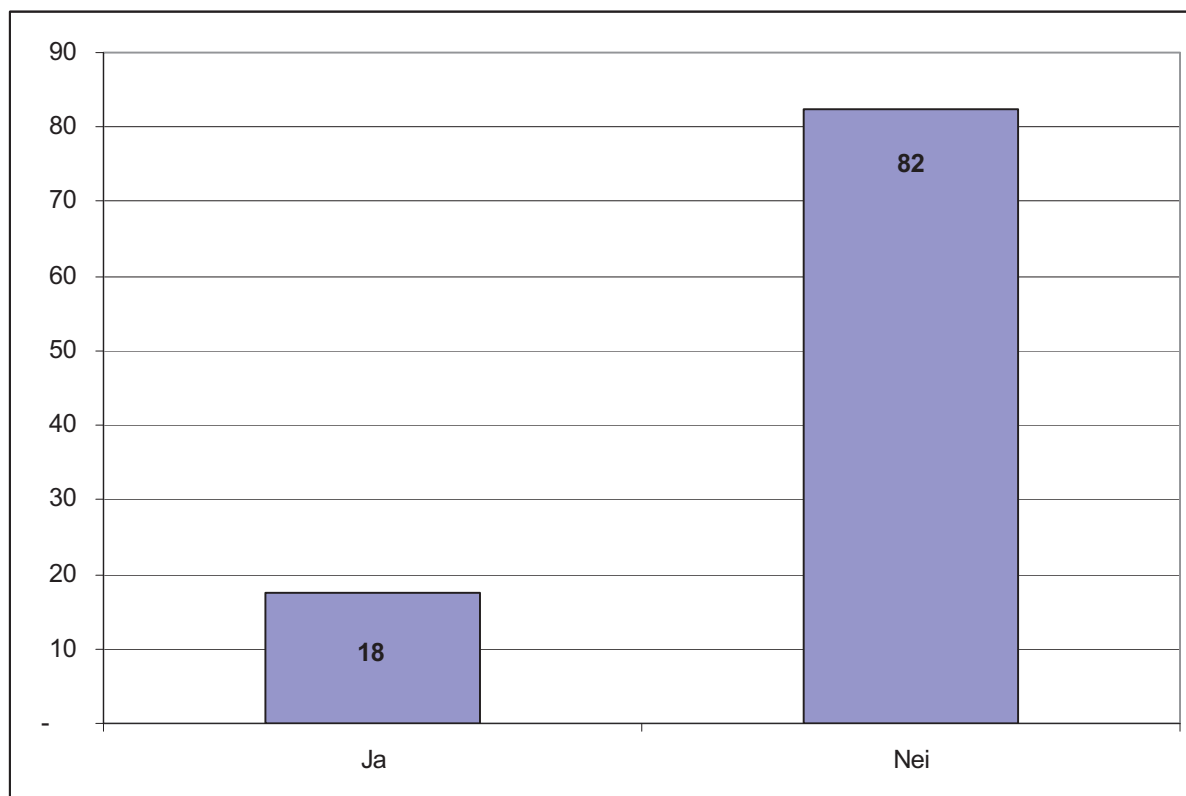
Noen respondenter mener det er vanskelig å rekruttere personer med bred nok kompetanse, og at det ofte er for små fagmiljøer til at nyutdannede søker jobber som krever høyere utdanning i små kommuner. Noen kommuner sier at de har tatt konsekvensen av dette og kjøper derfor tjenesten av nabokommunen.

Noen kommuner ønsker seg kompetanse innen eiendomsforvaltning, arealforvaltning og jus. En respondent fra en bynær kommune svarer at "i bynære strøk er det viktig å ha arealforvaltningsfag for å drøfte konsekvenser av arealplaner". En respondent ønsker å rekruttere flere med produksjonsfaglig bakgrunn.

4 Rekrutteringstiltak

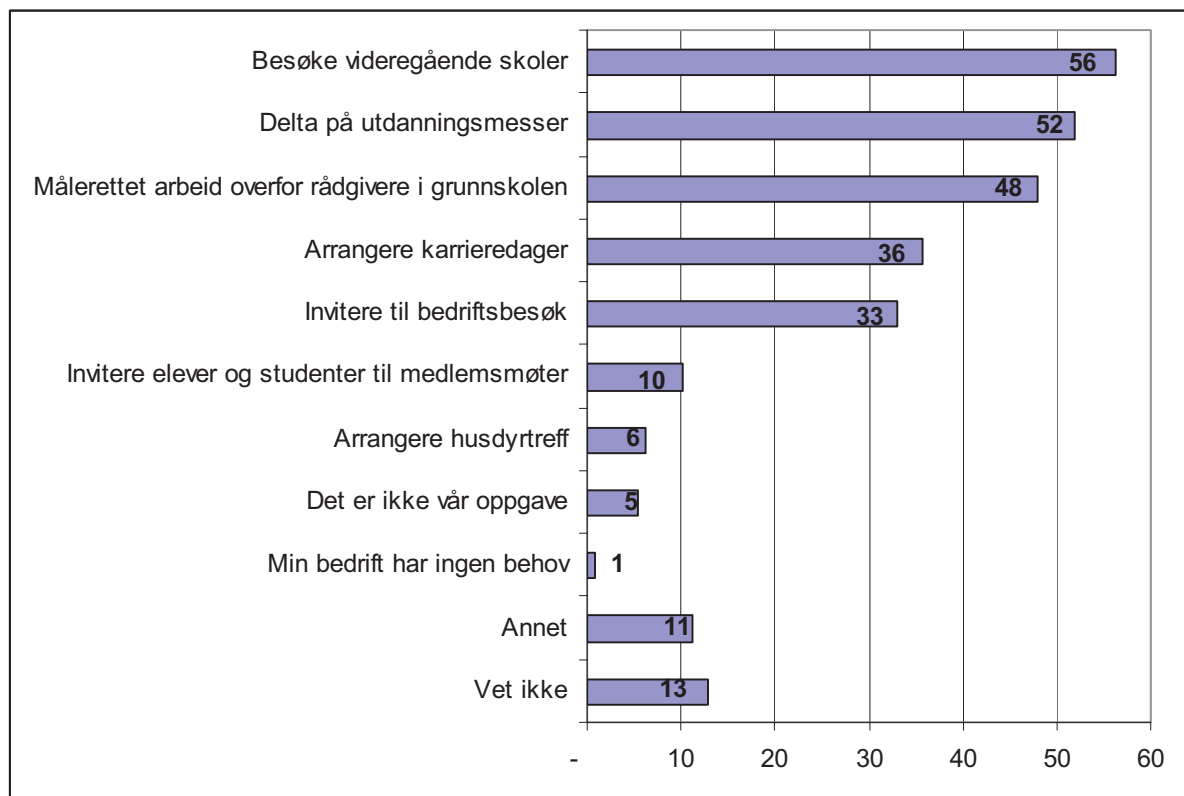
På spørsmål om organisasjonen/virksomheten er involvert i aktiviteter for å rekruttere ansatte/studenter med høyere landbruksfaglig utdanning svarer 82 prosent at de ikke er involvert i aktiviteter, mens 18 prosent svarer de er aktivt involvert i rekrutteringsaktiviteter.

Figur 4.8 Er din organisasjon/bedrift involvert i aktiviteter for å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning? I prosent. N=244

På spørsmålet om hvilke aktiviteter institusjonen, organisasjonen, bedriften har svarer mange at de har et aktivt samarbeid med UMB og høyskoler, deltar på utdanningsmesser, har traineeordninger og tilbud om sommerjobber.

På spørsmålet om hvordan landbruket bør engasjere seg mer for å markedsføre sitt behov for arbeidskraft med høyere landbruksfaglig utdanning svarer 56 prosent av respondentene besøk på videregående skole, 52 prosent svarer å delta på utdanningsmesser og 49 prosent svarer målrettet arbeid overfor rådgivere på ungdomsskolen. Det er få som svarer at de ikke har behov for å iverksette tiltak, eller at det ikke er institusjonens, bedriften eller organisasjonens oppgave å utarbeide slike.

Figur 4.9 *Hvordan bør landbruket engasjere seg mer for å markedsføre sitt behov for arbeidskraft med høyere landbruksfaglig utdanning? N=254*

Nedenfor vil vi beskrive noen forslag til tiltak som respondentene har kommet med i spørreundersøkelsen. Noen forslag er tiltak overfor grunnutdanning som grunnskole og videregående skole for å rekruttere studenter til høyere landbruksfaglig utdanning. Andre forslag er knyttet til å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning fra universitet og høyskoler. Noen forslag er generelle og derfor samlet i et eget avsnitt.

Grunnskole og videregående

Elever i grunnskolen og videregående utdanning er gjennom opplæringsloven gitt en rett til nødvendig veiledning om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg og sosiale spørsmål. Det har ført til at grunnskolen og videregående skoler har tilsatt rådgivere som skal ivareta denne rettigheten som opplæringsloven gir.

Noen av respondentene i undersøkelsen svarer at dersom flere barn og unge skal velge landbruksfaglig utdanning er det viktig at rådgiverne og yrkesveilederne i grunnskolen og i videregående, har kunnskap om utdannings- og yrkesmuligheter innen landbruket. Noen respondenter mener at rådgivere på ungdomsskolen sjeldent har nødvendig kunnskap om landbruksutdannelse og hva det innebærer. Derfor mener de at landbrukets organisasjoner må sørge for at det blir et press på kommunene for å gi rådgivere slik kompetanse.

En respondent svarer at "næringslivet i landbruket må samarbeide om rekruttering til utdanningen med programområdet naturbruk i videregående skole, og gjennom dette drive aktiv markedsføring ovenfor ungdomskoleelever, deres foresatte, lærer/rådgiver i ungdomsskolen og samfunnet for øvrig".

En respondent viser til at i Sverige har landbruksorganisasjonene gått sammen med naturbruksskolene for å drive aktiv markedsføring av landbruket, utdanning og økt omdømme i samfunnet. Initiativet bør komme fra landbruksorganisasjonene, og de må samarbeide/dra med seg naturbruksskolene.

Noen mener at videregående skoler kan organisere hospitering ved ulike høyskoler og universitet for de elever som ønsker det. Noen av de som har svart på spørreundersøkelsen foreslår å utvide samarbeidet med Skogbrukets Kursinstitutt (SKI) og diverse fagorganisasjoner regionalt.

Andre forslag til tiltak er blant annet å innrette markedsføringen av næringen mer mot nye grupper ungdommer. Næringen bør vise hva et moderne gårdsbruk er. Dette kan gjøres ved blant annet å stille opp som vertskap for elevutflukter og lignende aktiviteter. Viktig at man flagger karrieremulighetene med høyere landbruksfaglig utdanning også innen offentlig sektor for ungdom som skal velge utdanningsretning.

Universitet og høyskoler

Noen respondenter har svart at ulike tiltak kan være samarbeid med UMB om masteroppgaver, delta i undervisning på UMB som gjesteforelesere, arrangerer rekrutteringsprosjekter sammen med UMB, samarbeide om kursvirksomhet både med faglag regionalt og med UMB, ha trainee-ordninger, tilby sommerjobber eller delta på utdanningsmesser og lignende arrangementer. Dette er samme metode som Oljeindustriens Landsforening og NHO bruker for å rekruttere arbeidskraft til sine medlemsbedrifter.

Næringslivet har i lang tid drevet aktivt markedsføring overfor studenter ved universitet og høyskoler. For eksempel har Oljeindustriens Landsforening aktiviteter både overfor lærere og studenter ved Universitetet i Stavanger for å rekruttere flere studenter til realfag. Dette kan være en modell som landbrukets organisasjoner, institusjoner og bedrifter kan se nærmere på.

Noen respondenter har foreslått at bedrifter, institusjoner og organisasjoner kan legge inn annonse om ledige stillinger på høgskolenes hjemmeside. For eksempel kan høyskolene opprette en "veggavis" som eksterne kan benytte blant annet til stillingsannonser.

Det er mange unge som drar ut av kommunen eller regionen for å studere. Det viser seg at det er vanskelig å få disse ungdommene til å flytte tilbake for å bosette seg og jobbe i sin hjemkommune. Regjeringen har iverksatt mange ulike tiltak for å få ungdom tilbake til bygda.

Distriktskommisjonen, NOU 2004:19 Livskraftige distrikter og regioner, la vekt på de regionale utdanningsinstitusjonenes betydning for utviklingen i regioner og distrikter.

En respondent mener det er behov for å etablere et tilbud om høyere landbruksutdanning i Nord-Norge. Det vil gi aktører i landbruksnæringen mulighet til å delta på desentraliserte utdanningstilbud og samtidig drive sin egen landbruksbedrift. En annen mulighet er å etablere deltidsstudier som fjernstudier med samlinger for personer som har interesse for etter- og videreutdanning.

Andre tiltak

Hvilket omdømme en bransje eller et yrke har, betyr mye for rekrutteringen til bransjen eller yrket. For eksempel har kommunal- og regionaldepartementet opprettet en egen "omdømmeside" på Internett, hvor hensikten er å vise fram suksesshistorier og gode prosjekter for å få folk til å bosette seg i hjemkommunen.

Ett tips fra en respondent i vår undersøkelse er at landbruket går sammen og etablerer et prosjekt "rekruttering til landbruksutdanning". Prosjektet er tenkt å være et samarbeid mellom alle gode krefter innen landbruket. Det kan finansieres ved at alle som er med bidrar (næringsliv i landbruket, naturbruksskolene, offentlige fagmiljøer i landbruket osv).

En respondent mener at landbrukets organisasjoner må være tydelig på at man trenger landbruksfaglig kompetanse i kommuner, staten og private bedrifter. Slik kompetanse vil alltid i det lange løp styrke landbruket.

I undersøkelsen om akademisk arbeidskraft som er utarbeidet av ISF, blir det lag vekt på at akademikere velger seg til yrker hvor det jobber andre akademikere. I noen kommuner kan fagmiljøene bli for små. Derfor har noen respondenter foreslått interkommunalt arbeid som en god måte å løse faglige oppgaver på i fremtiden, for å skape et bredere fagmiljø for kommunalt ansatte innen disse fagområdene.

Enkelte av respondentene i undersøkelsen er bekymret for rekrutteringen til et yrke som oppfattes som lite attraktivt i forhold til lønns- og arbeidsvilkår, og at det i enkelte organisasjoner/bedrifter/institusjoner er et for lite fagmiljø for akademikere. En respondent foreslår å synliggjøre ledende landbruksfaglige profiler, og bruke rollemodeller som tiltak for å rekruttere flere til høyere landbruksfaglig utdanning.

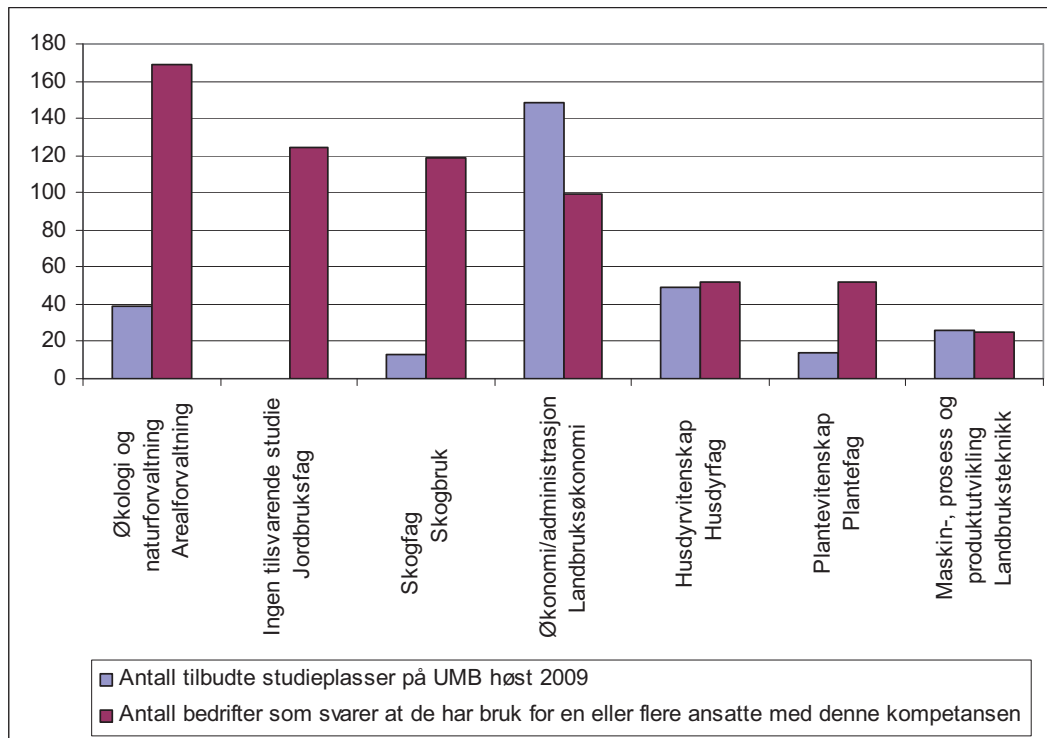
5 Sammendrag

I de siste årene har det vært en sterk økning i tallet på elever og studenter i videregående og høyere utdanning samlet sett. Samtidig har **antall studenter** innen primærnæringsfag (fiske, havbruk, jord-, vann- og plantefag, landbruksteknikk, agroøkologi, gartneri/hagebruk, skogbruk, økonomi og ressursforvaltning, arktisk landbruk med mer) **gått ned med ca 800 studenter** fra 1995 til 2008.

Resultatene fra denne undersøkelsen tilsier samtidig at det vil **være økt behov for personer med høyere landbruksfaglig utdanning framover** ut i fra svarene institusjonene/organisasjonene/bedriftene som etterspør denne kunnskapen. Et estimat på bakgrunn av spørreundersøkelsen viser at det i dag er ansatt ca 5 400 personer med landbruksfaglig utdannelsen i bedrifter, institusjoner og organisasjoner. Samtidig svarer 25 prosent av de spurte institusjoner/organisasjoner/bedrifter at de forventer en økning i behovet de kommende ti år.

Det er over halvparten av de spurte som svarer at det er for få som rekrutteres til utdanningen i dag samtidig som en tredjedel svarer at det er høy gjennomsnittsalder blant dagens ansatte. Respondentene opplever ikke rekruttering til yrkene som et problem i dag, men indikatorer tilsier at en stor gruppe med landbruksakademisk utdanning vil gå av med pensjon innen relativt kort tid, og at de derfor opplever at rekrutteringen til utdanningen er for liten. Denne informasjonen peker i retning av at det **vil oppstå rekrutteringsproblemer på sikt**. Svarene respondentene gir viser også at det vil bli behov for flere personer med høyere landbruksfaglig utdanning fra arealforvaltning og landbruksøkonomi framover.

Figur 5.10 kan ikke tolkes helt matematisk men den gir en klar indikasjon på manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter personer med høyere landbruksfaglig utdanning. Når man sammenligner svar på behovet for å rekruttere personer fra ulike fag i løpet av de neste ti årene med antall studieplasser på UMB i 2009 **viser det seg at det er 119 arbeidsgivere som svarer de trenger minst en ansatt med høyere utdanning innen skogbruk, mens det på UMB er 13 studieplasser innen skogbruk i 2009.** Det er også stort avvik mellom behov for ansatte med høyere utdanning innen plantefag og antall studieplasser ved UMB.

Figur 5.10 En sammenligning mellom antall tilbudte studieplasser ved UMB i 2009, og respondentenes behov for å rekruttere minst en person med kompetanse innen fagfeltet framover.

Det er kun 17 prosent av de spurte som svarer at deres institusjon, organisasjon eller bedrift er involvert i rekrutteringsaktiviteter. Enkelte respondenter i undersøkelsen mener at dersom man skal få flere til å søke seg til høyere landbruksfaglig utdanning er det nødvendig å synliggjøre arbeidsmuligheter innenfor denne utdanningsretningen. Derfor mener disse at organisasjoner, institusjoner og bedrifter innen landbruket bør gå sammen om aktivt å rekruttere studenter til denne utdanningsretningen.

Det vil bli tøff konkurranse framover om arbeidskraft med akademisk bakgrunn. Både offentlig og private bedrifter og institusjoner driver allerede i dag aktiv markedsføring overfor elever og studenter for å få dem til å foreta spesifikke utdanningsvalg. Blant annet driver Oljearbeidernes Landsforbund aktiv rekruttering av studenter til oljebransjen og Bedriftsøkonomisk Institutt har samarbeid med NHO for å rekruttere akademikere til NHOs medlemsbedrifter.

Dersom landbruket skal rekruttere flere elever og studenter til høyere landbruksfaglig utdanning er det nødvendig at "alle gode krefter" innen landbruket går sammen. Et prosjekt kalt rekruttering til landbruksutdanningen kan være en vei å gå. Ett tiltak som et slikt prosjekt kan gjennomføre, er **aktiviteter overfor rådgivningstjenesten i grunn- og videregående skoler**. Et slikt fellesprosjekt vil kunne gi større oppmerksomhet over det mangfold av arbeidsmuligheter høyere landbruksfaglig utdanning gir.

Litteratur

Barth, Erling, Røed, Marianne, Schøning, Pål og Torp, Hege (2004): "Arbeidsmarkedet for akademikere". Rapport 2004:9. Institutt for samfunnsforskning (ISF).

Bjørnstad, Roger, mfl. (2008): "Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning, 1986-2025. Rapporter 2008/29, Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Børing, Pål og Næss, Terje (2008): "Arbeidsmarkedet for statsansatte. Tilgang og etterspørsel etter arbeidskraft 2006-2030". Rapport 49/2008, NIFUSTEP.

Rambøll Management (2007): "Utredningsprosjekt om samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv". Sluttrapport levert til Kunnskapsdepartementet Oslo mai 2007.

SSB Økonomiske analyser 1/2009, Økonomisk utsyn, kapittel 7. arbeidsmarkedet, temaboks 7.3. Fremtidige ubalanser for ulike typer arbeidskraft.

Høyere Landbruksutdanning

Kartlegging av behovet for høyere landbruksutdanning 2009 - 2020.

Landbrukets Utredningskontor (LU) utfører denne undersøkelsen på vegne av Norges Bondelag (NB) og Norsk Landbrukssamvirke (NL).

Landbruksnæringen trenger forskere, rådgivere, konsulenter og andre, som har nødvendig kompetanse for å sikre framtidens matproduksjon og arealforvaltning. NB og NL er bekymret for dagens lave studenttall innenfor tradisjonelle (produksjonsrettede) landbruksfag.

Derfor vil Norges Bondelag og Norsk Landbrukssamvirke i første omgang kartlegge kompetansebehovet i organisasjoner, bedrifter og institusjoner knyttet til landbruket. I den forbindelse er det viktig for oss å få vite hvilke behov din organisasjon/bedrift har for rekruttering av personer med høyere landbruksfaglig utdanning nå og for de neste fem og ti årene.

Vi ber deg sette av ti til femten minutter for å svare på denne spørreundersøkelsen.

Landbrukets Utredningskontor garanterer for din anonymitet.

Med høyere utdanning innen tradisjonelle landbruksfag menes utdanning med bachelor- eller mastergrad fra fag som jordbruksfag, plantefag, husdyrfag, skogbruk, arealforvaltning, landbruksøkonomi, landbruksteknikk og veterinærfag.

1) Hvor mange personer med høyere landbruksfaglig utdanning var ansatt i din organisasjon/bedrift pr 01.01.2009? (Skriv kun tall i feltet under).

2) Hvor mange årsverk utgjør dette? (Skriv kun tall)

3) Hvilke utdanningsinstitusjoner kommer de fra? (Flere svar mulig)

- Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB, tidligere Norges Landbrukshøgskole)
- Norges Veterinærhøgskole

Regionale høyskoler

Annet, spesifiser her

4) Hvilke fagområder kommer disse fra? (Flere svar mulig)

Jordbruksfag

Plantefag

Husdyrfag

Arealforvaltning

Skogbruk

Landbruksøkonomi

Landbruksteknikk

Veterinærfag

Annet, spesifiser her

5) Hva mener du er den største utfordringen i din virksomhet framover for å ha nok ansatte med høyere relevant landbruksfaglig utdanning? Kan du angi på en skala fra 1 til 5 hvor 1 er helt uenig og 5 er helt enig.

	Helt uenig				Helt enig	Vet ikke
	1	2	3	4	5	
Det er høy gjennomsnittsalder blant dagens ansatte	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er høy turnover	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De med høyere landbruksfaglig utdanning har ikke relevant kompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det rekrutteres for få studenter til høyere landbruksfaglig utdanning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre utdanningsretninger har tilstrekkelig kompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ingen problemer med å rekruttere personer med relevant kompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6) Hvordan vurderer du behovet for ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning i din organisasjon/bedrift i de neste 10 år? Tror du behovet vil:

Reduseres

Være som i dag

Økes

Vet ikke

7) Dersom du har kommentarer til spørsmålene over kan du skrive disse i feltet under.

**Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for
respondenten:**

Hvordan vurderer du behovet for ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning i din organisasjon/bedrift i de neste 10 år? Tror du behovet vil: - Økes
eller
Hvordan vurderer du behovet for ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning i din organisasjon/bedrift i de neste 10 år? Tror du behovet vil: - Reduseres

Vi ønsker å kartlegge behovet for personer med høyere landbruksfaglig utdanning framover. Derfor ber vi deg gi et anslag over hvor mange årsverk med denne utdanningsbakgrunn det vil være behov for i din virksomhet/organisasjon i 2010, 2015 og 2020.

8) År 2010: (Skriv kun tall i feltet under).

9) År 2015:(Skriv kun tall i feltet under).

10) År 2020: (Skriv kun tall i feltet under).

11) Mener du at den høyere landbruksfaglige utdanningen dine ansatte har, treffer din virksomhet/organisasjons praktiske behov?

- Ja
 Nei
 Annet, spesifiser her

Vet ikke

12) Hvilke av disse fagene tror du at din bedrift/organisasjon har behov for å rekruttere personer fra de neste 10 år? (Flere valg mulig)

- Jordbruksfag
 Plantefag
 Husdyrfag
 Arealforvaltning
 Skogbruk
 Landbruksøkonomi
 Landbruksteknikk
 Veterinærfag
 Annet, spesifiser her

Vet ikke

13) Har du kommentarer vedrørende ønsket kompetanse hos de nyutdannede?

14) Er din organisasjon/bedrift involvert i aktiviteter for å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglige utdanning?

Ja Nei Vet ikke

**Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:**

Er din organisasjon/bedrift involvert i aktiviteter for å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglige utdanning? - Ja

15) Beskriv kort hvilke aktiviteter dere har for å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglig utdanning.

16) Er din organisasjon/bedrift involvert i aktiviteter for å rekruttere studenter til høyere landbruksfaglig utdanning?

Ja Nei Vet ikke

**Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen.
Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:**

Er din organisasjon/bedrift involvert i aktiviteter for å rekruttere ansatte med høyere landbruksfaglige utdanning? - Ja

17) Beskriv kort hvilke aktiviteter dere har for å rekruttere studenter til høyere landbruksfaglig utdanning.

18) Hvordan bør landbruket engasjere seg mer for å markedsføre sitt behov for arbeidskraft med høyere landbruksutdanning?

- Målerettet arbeid overfor rådgivere i grunnskolen
- Besøke Videregående skoler
- Invitere til bedriftsbesøk
- Invitere elever og studenter til medlemsmøter
- Arrangere karrieredager
- Delta på utdanningsmesser
- Arrangere husdyrtreff
- Min bedrift har ingen behov

Det er ikke vår oppgave

Annet, spesifiser her

Vet ikke

---

19) Dersom du har andre kommentarer vedrørende behovet for høyere landbruksutdanning kan du skrive dem i feltet under.

---

20) Hva er din stilling (tittel)?

Rådmann

Adm.dir

Daglig leder

Personalsjef

Avdelingsleder

Rektor

Administrasjonsjef

Annet, spesifiser her

---

21) Vær vennlig å oppgi navn på virksomhet i feltet under.

---

22) Er virksomheten du representerer offentlig eller privat?

Offentlig sektor

Privat sektor

---

23) Hvilket fylke ligger virksomheten din i?

- Velg alternativ -

Vedlegg 2

Institusjon, organisasjon, bedrift	Fylkeskommuner/Fylke	
	smenn	Videregående skoler
Felleskjøpet	Østfold	SKJETLEIN VGS
Landkreditt	Akershus	TOMB VGS OG LANDBRUKSSTUDIER
Nortura	Oslo	SOGN JORD- OG HAGEBRUKSSKULE
GENO	Hedmark	TANA VGS
Tine	Oppland	FYRESDAL VG STEINERSKOLE
Gjensidige	Buskerud	HJELTNES GARTNARSKULE
Hoff Potetindustrier	Vestfold	ØYA VGS
Animalia	Telemark	SØVE VGS
Innovasjon Norge	Aust-Agder	SOLØR VGS AVD. SØNSTERUD
KSL Matmerk	Vest-Agder	GJENNESTAD GARTNERSKOLE
LMD - admin avd.	Rogaland	HVAM VGS
SLF	Hordaland	SØGNE VGS
Domstolsadministrasjonen	Sogn og Fjordane	JØNSBERG VGS
Mattilsynet	Møre og Romsdal	MOSJØEN VGS AVD MARKA
Landbruks og Matdepartementet	Sør-Trøndelag	TVEIT VGS
Landbrukets Arbeidsgiverforening	Nord-Trøndelag	VINTERLANDBRUKSSKULEN I RYFYLKE
Norges Bondelag	Nordland	MÆRE LANDBRUKSSKOLE
Norges Bonde- og småbrukarlag	Troms	VAL VGS
Norsvin	Finnmark	TVEDESTRAND VGS AVD HOLT
Norges Skogeigerforbund		MELSOM VGS
OIKOS		VALLE VGS
Debio		STORSTEIGEN VGS
Det kgl Selskap for Norges Vel		STABEKK VGS
Det Norske Skogselskap		KJELLE VGS
Norsk Fjærfelag		KVS-LYNGDAL
Norsk Gartnerforbund		NORD-GUDBRANDSDAL VGS AVD OTTA
Norsk Sau og Geit		VINTERLANDBRUKSSKULEN PÅ JÆREN
Naturviterne		ROSTHAUG VGS
Forsøksringene		ØKSNEVAD VGS
Norske Landbruketstjenester		SORTLAND VGS AVD KLEIVA
Høgskolen i Finnmark - naturforvaltning		NATUR VGS
Høgskulen i Hedmark - jordbruk, skogbruk		SOGN VGS
Høgskolen i Nord-Trøndelag - jordbruk		SENJA VGS
Høgskolen i Telemark - økologi og klima		VOSS JORDBRUKSSKULE
UMB		STEND JORDBRUKSSKULE
Norges Veterinærhøgskole		KALNES VGS
Bygdeforsk		MO OG JØLSTER VGS
Bioforsk		GJERMUNDNES VGS
NILF		
Høgskulen for landbruk og bygdenæringer		
Skog og landskap		
Vetrinærinstituttet		

Kommuner	Kommuner	Kommuner	Kommuner	Kommuner	Kommuner	Kommuner	Kommuner
Agdenes	Eidskog	Grue	Kristiansund	Molde	Rindal	Stange	Ullensvang
Alstahaug	Eidsvoll	Gulen	Krødsherad	Moskenes	Ringeby	Stavanger	Ulstein
Alta	Eigersund	Hadsel	Kvalsund	Moss	Ringerike	Steigen	Ulvik
Alvdal	Elverum	Halden	Kvam	Mosvik	Ringsaker	Steinkjer	Utsira
Andebu	Enebakk	Halsa	Kvinesdal	Målselv	Rissa	Stjørdal	Vadsø
Andøy	Engerdal	Hamar	Kvinnherad	Måsøy	Risør	Stokke	Vaksdal
Aremark	Etne	Hamarøy	Kviteseid	Namdalseid	Roan	Stord	Valle
Arendal	Etnedal	Hammerfest	Kvitsøy	Namsos	Rollag	Stordal	Vang
Asker	Evenes	Haram	Kvæfjord	Namsskogan	Rygge	Stor-Elvdal	Vanylven
Askim	EvjeogHornne	Hareid	Kvænangen	Nannestad	Rælingen	Storfjord	Vardø
Askvoll	Farsund	Harstad	Kåfjord, Gáivu	Narvik	Rødøy	Strand	Vefsn
Askøy	Fauske	Hasvik	Lardal	Naustdal	Rømskog	Stranda	Vega
Audnedal	Fedje	Hattfjell	Larvik	NedreEiker	Røros	Stryn	Vegårshei
Aukra	Fet	Haugesund	Lavangen	Nes(Akershus)	Røst	Sula	Vennesla
Aure	Finnøy	Hemne	Lebesby	Nes(Buskerud)	Røyken	Suldal	Verdal
Aurland	Fitjar	Hemnes	Leikanger	Nesna	Røyrvik	Sund	Verran
Aurskog-Høland	Fjaler	Hemsedal	Leirfjord	Nesodden	Råde	Sunndal	Vestby
Austevoll	Fjell	Herøy(Møreog	Leka	Nesseby	Salangen	Surnadal	Vestnes
Austrheim	Flakstad	Herøy(Nordl	Leksvik	Neset	Saltdal	Sveio	VestreSlidre
Averøy	Flatanger	Hitra	Lenvik	Nissedal	Samnanger	Svelvik	VestreToten
Balestrand	Flekkefjord	Hjartdal	Lesja	Nittedal	Sande(Møre c	Sykkylven	Vestvågøy
Ballangen	Flesberg	Hjelmeland	Livanger	Nome	Sande(Vestfo	Søgne	Vestelstad
Balsfjord	Flora	Hobøl	Lier	Nord-Aurdal	Sandefjord	Sømna	Vik
Bamble	Flå	Hof	Lierne	Norddal	Sandnes	SøndreLand	Vikna
Bardu	Folldal	Hol	Lillehammer	Nord-Fron	Sandøy	Sør-Aurdal	Vindafjord
Beiar	Forsand	Hole	Lillesand	Nordkapp	Sarpsborg	Sørfold	Vinje
Berg	Fosnes	Holmestrand	Lindesnes	Nord-Odal	Sauda	Sør-Fron	Volda
Bergen	Fredrikstad	Holtålen	Lindås	Nordreisa	Sauherad	Sør-Odal	Voss
Berlevåg	Frogn	Hornindal	Lom	NordreLand	Sel	Sørreisa	Værøy
Bindal	Froland	Horten	Loppa	NoreogUvdal	Selbu	Sørum	Vågan
Birkenes	Frosta	Hurdal	Lund	Notodden	Selje	Sør-Varanger	Vågsøy
Bjarkøy	Fræna	Hurum	Lunner	Nærøy	Seljord	Tana Deatnu	Vågå
Bjerkreim	Frøya	Hvaler	Lurøy	Nøtterøy	Sigdal	Time	Våler(Hedmark)
Bjugn	Fusa	Hyllestad	Luster	Odda	Siljan	Tingvoll	Våler(Østfold)
Bodø	Fyresdal	Hægebostad	Lyngdal	Oppdal	Sirdal	Tinn	Øksnes
Bokn	Førde	Høyanger	Lyngen	Oppegård	Skaun	Tjeldsund	Ørland
Bremanger	Gamvik	Høylandet	Lærdal	Orkdal	Skedsmo	Tjøme	Ørskog
Brønnøy	Gaular	Hå	Lødingen	Os(Hedmark)	Ski	Tokke	Ørsta
Bygland	Gausdal	Ibestad	Lørenskog	Os(Hordaland)	Skien	Tolga	ØstreToten
Bykle	Gildeskål	Inderøy	Løten	Osen	Skiptvet	Torsken	ØvreEiker
Bærum	Giske	Iveland	Malvik	Oslokommune	Skjervøy	Tranøy	Øyer
Bø(Nordland)	Gjemnes	Jevnaker	Mandal	Osterøy	Skjåk	Tromsø	Øygarden
Bø(Telemark)	Gjerdrum	Jondal	Marker	Overhalla	Skodje	Trondheim	ØystreSlidre
Bømlo	Gjerstad	Jølster	Marnardal	PorsangerPor	Skånland	Trysil	Åfjord
Båtsfjord	Gjesdal	KárásjohkaKa	Masfjorden	Porsgrunn	Smøla	Træna	Ål
Dovre	Gjøvik	Karlsøy	Meland	Radøy	Snillfjord	Trøgstad	Ålesund
Drammen	Gloppen	Karmøy	Meldal	Rakkestad	Snåsa	Tvedestrand	Åmli
Drangedal	Gol	Kautokeino, C	Melhus	Rana	Sogndal	Tydal	Åmot
Dyrøy	Gran	Klepp	Meløy	Randaberg	Sokndal	Tynset	Årdal
Dønna	Grane	Klæbu	Meråker	Rauma	Sola	Tysfjord	Ås
Eid	Granvin	Kongsberg	Midsund	Re	Solund	Tysnes	Åseral
Eide	Gratangen	Kongsvinger	MidtreGauldal	Rendalen	Songdalen	Tysvær	Åsnes
Eidfjord	Grimstad	Kragerø	Modalen	Rennebu	Sortland	Tønsberg	
Eidsberg	Grong	Kristiansand	Modum	Rennesøy	Spydeberg	Ullensaker	

L a n d b r u k e t s

Utredningskontor

Schweigaardsgt. 34C

Pb 9347 Grønland

N-0135 OSLO

Tlf: 22 05 47 00

Fax: 22 17 23 11

E-post: lu@landsam.com

<http://www.utredningskontoret.no>